

Вознюк О. В. Головні аспекти і напрями постнекласичної педагогіки та освіти // **Проблеми освіти: збірник наукових праць / Інститут модернізації змісту освіти МОН України.** – Київ, 2017. – Вип. 87. – 284 с. – С. 66-75.

УДК 371.2

Вознюк О.В.,

доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка, академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки "Полісся".

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ І НАПРЯМИ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

Окреслюються головні аспекти та напрями постнекласичної педагогіки та освіти, у рамках яких виявляються оновлені цілі розвитку людини та нові інструменти їх досягнення. Розглядаються такі напрями постнекласичної педагогіки, як метод опорних сигналів В. Ф. Шаталова, метод "таленту як синтезу талентів" М. П. Щетиніна, естетичне виховання і мистецька освіта у контексті постнекласичної педагогіки, методи "супернавчання", резонансного навчання, штучної реінкарнації, сугестопедичні, сугестологічні, релаксopedичні, гіпнотичні методи, педагогічна синергетика та акмеологія, методика раннього розвитку дитини, педагогіка успіху та радості, педагогіка усвідомлених сновидінь, сучасні поведінкові психолого-педагогічні концепції розвитку людини, нейропедагогіка та психопедагогіка, педагогічна парадоксологія як креативна педагогіка, педагогіка "потойбічної перспективи", педагогіка недирективного навчання, моральна педагогіка циклічної відплати, евдемонічна педагогіка, ментальна арифметика Соробан, каліграфічна методика творчого розвитку і оздоровлення особистості, психопедагогіка психокорекції дітей з особливими потребами, суфійсько-гавайська педагогіка, ноосферно-екологічна педагогіка, педагогіка критичних станів, педагогіка життєвих фактів, педагогіка парадоксальної інтенції В. Франкла, реферсійні педагогіки, актуалізаційна педагогіка.

Ключові слова: докласичний, класичний і не-, а також постнекласичний етапи розвитку педагогічної науки; парадигмальна наукова революція; нові норми і критерії верифікації і отримання знання.

The main aspects and directions of post-nonclassical pedagogy and education are outlined, in which the innovated human development goals and new tools for their achievement are identified. The following directions of post-nonclassical pedagogy are outlined: the method of reference signals of V. F. Shatalov, the method of "the talent as a synthesis of talents" by M. P. Shchetinin, aesthetic education and artistic education in the context of post-nonclassical pedagogy, the methods of "super training", resonance studying, artificial reincarnation method, suggestopedic, relaxopedic, hypnotic methods, pedagogical synergetics and acmeology, the methods of early child development, the pedagogy of success and joy, the pedagogy of lucid dreams, modern behavioral psychological and pedagogy concepts of human development, the neuropathology and psycho-pedagogy, the pedagogical paradoxology as creative pedagogy, the pedagogy of "post-life horizons", the pedagogy of non-directive education, moral pedagogy of cyclic retaliation, the eudemonic pedagogy, the mental arithmetic Soroban, the calligraphic method of creative development and personal rehabilitation, psycho-pedagogy of psychocorrection of the children with special needs, Sufi-Hawaiian pedagogy, the noospheric and ecological pedagogy, the pedagogy of critical states, the pedagogy of living facts, the pedagogy of paranormal intentions of V. Frankl, reverse pedagogic, actualizing pedagogic.

Key words: *pre-classical, classical and post-nonclassical stages of the development of pedagogical science; the paradigm of scientific revolution; new norms and criteria for verification and knowledge acquisition.*

Определяются основные аспекты и направления постнеклассической педагогики и образования, в рамках которых обнаруживаются обновленные цели развития человека и новые инструменты их достижения. Рассматриваются такие направления постнеклассической педагогики, как метод опорных сигналов В. Ф.Шаталова, метод "таланта как синтеза талантов" М. П. Щетинина, эстетическое воспитание и художественное образование в контексте постнеклассической педагогики, методы "суперобучения", резонансного обучения, искусственной реинкарнации, суггестопедический, суггестологический, релаксopedический, гипнотический методы, педагогическая синергетика и акмеология, методика раннего развития ребенка, педагогика успеха и радости, педагогика осознанных сновидений, современные поведенческие психолого-педагогические концепции развития человека, нейропедагогика и психопедагогика, педагогическая парадоксология как креативная педагогика, педагогика "потусторонней перспективы", педагогика недирективного обучения, моральная педагогика циклического возмездия, эвдемоническая педагогика, ментальная арифметика Соробан, каллиграфическая методика творческого развития и оздоровления личности, психопедагогика психокоррекции детей с особыми потребностями, суфийско-гавайская педагогика, ноосферно-экологическая педагогика, педагогика критических состояний, педагогика жизненных фактов, педагогика парадоксальной интенции В.Франкла, реферсионные педагогики, актуализационная педагогика

Ключевые слова: *доклассический, классический и не-, а также постнеклассический этапы развития педагогической науки; парадигмальная научная революция; новые нормы и критерии верификации и получения знания.*

Актуальність дослідження. Проекти сучасних **класичних** наукових досліджень у сфері педагогіки та освіти часто виявляються недосконалими і малорезультативними, оскільки, як правило, мають суто спеціалізований характер, а тому постають фрагментарними, поверховими, не здатними охопити цілісне явище, що вивчається, вийти за вузькі рамки досліджуваної проблеми. Постнекласична наука як форма суспільної свідомості позбавлена цих вад, оскільки постає між- та трансдисциплінарним напрямом, який базується на нових критеріях побудови наукового знання.

Відповідно до універсальної парадигми розвитку, постнекласична наука постає третьою стадією розвитку науки, що як форма суспільної свідомості пройшла такі етапи своєї еволюції: **1) докласичний, 2) класичний і 3) не-, а також постнекласичний етап.**

Гене́за терміну "**постнекласична педагогіка і освіта**" простежується протягом останніх 12 років (В. Л. Бенин, О. В.Вознюк, В. Л.Євтух, А.В. Матвійчук, Ю. В. Пелех) [1-8], протягом яких з'явилися сотні парадигм освіти, нових освітніх напрямів, новітніх прогресивних аспектів дискурсу педагогічної думки. Можна говорити про такі педагогіки, як: "гуманна", "авторитарна", "педагогіка самовизначення", "педагогіка співпраці", "педагогіка моральності", "біблейська", "козацька", "маргінальна", "пенітенціарна", "педагогіка ототожнення", "етнічна", "інтегральна", "компаративістська", "театральна", "військова", "бібліотечна", "неопедагогіка", "педагогіка розвитку", "лицарська педагогіка", "педагогіка середовища", "ембріональна", "музейна", "екологічна", "конструктивістська", "здоров'язберігаюча", "ноосферна", "інклюзивна педагогіка", "ретропедагогіка", "нейропедагогіка", "космічна педагогіка", "ентропійна та негентропійна педагогіки", "зоопедагогіка", "актуалізаційна", "біфуркаційна" педагогіка та ін.

Відповідно, **мета** нашого дослідження полягає в окресленні головних аспектів та напрямів постнекласичної педагогіки та освіти, у рамках яких виявляються оновлені цілі розвитку людини та нові інструменти їх досягнення.

Виклад матеріалу. Аналіз наукових джерел та сучасної соціокультурної ситуації дозволяє говорити про **парадигмальну наукову революцію**, зокрема й в педагогіці та освіті.

Ця революція позначається на докорінній зміні відповідних парадигм пізнання й освоєння світу та є революцією епохи **інформаційного суспільства**. Вона розпочалася в межах постнекласичного етапу розвитку науки як форми суспільної свідомості і нині перебуває в стадії формування основних елементів і формулювання завдань освітнього розвитку, оскільки в її рамках *відбудеться перетворення сфери освіти на основну форму життєдіяльності людини і суспільства та повна переорієнтація освітньої діяльності на забезпечення умов для саморозвитку особистості*.

Аналіз загального змісту науки та філософії як форм суспільної свідомості, який ми провели у рамках побудови теорії синтезу знань, дозволяє дійти висновку, що становлення та розвиток нової постнекласичної наукової парадигми позначається на докорінному зрушенні суспільної рефлексії і суспільної свідомості від **субстратно-речовинної, суб'єкт-об'єктної до субстанціонально-польової, резонансної суб'єкт-суб'єктної парадигми пізнання, від дискретно-атомарно-фрагментарного до цілісно-континуального світосприйняття, світобачення, світорозуміння**.

Це, у свою чергу, **докорінно змінює традиційні (класичні) критерії отримання наукового знання**, що знаменує утвердження нової наукової парадигми, яка характеризується, перш за все, **новими нормами і критеріями верифікації і отримання знання**, оскільки, як пише Луїс Ортега, "наука здатна вивчати тільки відтворювальні явища, а принцип винятковості в Мегакосмосі передбачає унікальність багатьох перетинів Усесвіту: як у руслі гармонії (творчий акт, одкровення, картина, вірш), так і в середовищі хаосу (сновидіння, хвиля моря, руйнування каменя). Неповторність – важливий атрибут буття. Відмінність символу від знаку оголяє проблеми мови, яка не може бути єдиною для опису феномена і ноумена" [9].

Відтак, можна стверджувати, що вміння знаходити всезагальне, пов'язувати різні факти і теорії – це головна стратегія творчого наукового пошуку. Як зазначав А. Пуанкаре, **серед комбінацій, які нами добираються у процесі дослідження того чи іншого явища, найбільш плідними виявляються ті, елементи яких взяті із найбільш віддалених одна від одної галузей знань**. Д. Пойя писав, що чим більш віддалені один від одного об'єкти, які вивчаються, тим більшої поваги заслуговує дослідник, який виявив між ними зв'язок.

На рівні сприйняття та освоєння світу цілісне уявлення про нього реалізується у контексті такої фундаментальної системотвірної властивості людини, як дипластія (двоїстість, парадоксальність смислів – парадоксальна здатність поєднувати в одному мислительному контексті протилежні й суперечливі феномени), що постає головним механізмом людського мислення, котре оперує двома протилежними когнітивними стратегіями – право- та лівопівкульовою.

Цей процес реалізує постнекласичну (постмодерністську) парадигму, яка виявляє процедуру подолання асиметрій категоріальних опозицій мови, таких як "світло-темрява", "добро-зло", "внутрішнє-зовнішнє", "суб'єктивне-об'єктивне" та ін., що реконструює правмовний, цілісний докласичний рівень освоєння світу людиною. Зазначена парадигма також передбачає таку когнітивну ситуацію, коли взаємодіють на рівних автономні філософські дискурси (феноменологічний, герменевтичний, екзистенціалістський, граматологічний, психоаналітичний, семасіологічний, деконструктивістський та ін.), а сам постмодерн концентрує свій інтерес на вивченні "невизначеностей", "амбівалентностей", "дуальностей", "доповненостей", "нерозрішимостей", на з'ясуванні меж контрольованої точності, на дослідженні конфліктів та граничних явищ, на розробці теорії катастроф, біфуркацій, спонтанних порушень симетрії, що є предметом вивчення синергетики. При цьому, як вважає Ж. Ліотар, змінюється статус самого знання, самої парадигми мислення, яке постає парадоксальним, багатозначним, "сутінковим", цілісним, синергетичним. Тут бінарні опозиції мови (частина та ціле, внутрішнє та зовнішнє та ін.) більше не існують: їх протиріччя знімається, що відповідає головному завданню постмодернізму – деконструкції, за Ж. Дерріда, як *процедурі подолання асиметрії категоріальних опозицій мови*.

На рівні постнекласичного науково-педагогічного дослідження цей процес можна пов'язати зі створенням різних шаблів позараціонального знання: імпліцитного, інтуїтивного, трансцендентного, а також з утворенням *інтегрованого синтетичного знання* в суб'єктів навчання, що виявляє нові вимоги до особистості вчителя (як транслятора цього типу знання) та, взагалі, до всіх учасників освітнього процесу.

Постнекласична педагогіка реалізує прогностичну функцію, оскільки втілює вершину розвитку як педагогічної теорії і практики, так і соціально-педагогічного середовища (систем освіти, виховання і навчання) вищого етапу розвитку людської цивілізації.

У зв'язку з цим стисло окреслимо *головні аспекти* постнекласичної педагогіки та її *напрями*. Трьохстадіальну модель розвитку можна зобразити у вигляді філософської моделі, елементами якої є людина і світ (внутрішнє і зовнішнє, *суб'єкт і об'єкт*).

1. Початковий етап онто- і філогенетичного розвитку виявляє єдність, синкретизм суб'єкта й об'єкта. На цьому етапі усі форми суспільної свідомості сполучені в певному науково-релігійному сплаві. На даному рівні розвитку людства знання про світ і людину знаходили вираження в синтетичному вигляді – у формі простих пралогічних, пратеоретичних моделей, занурених у міфологему і метафору. У певному розумінні, думка і дія тут злиті, як це має місце в маленьких дітей. Так само, як і останні, представники древніх соціумів ще не усвідомлюють себе повною мірою як особистості. Саме тому людина і світ, суб'єкт і об'єкт тут постають єдиним неподільним комплексом.

2. На другому етапі розвитку людства як виду і суб'єкту історії виявляється наростання дихотомії людини і світу, їх асиметризація: суб'єкт і об'єкт розводяться по полюсах. Координація відносин у суб'єкт-об'єктній системі знаходить своє вираження у такій моделі розвитку науки, яка виділяє класичний (у рамках якого об'єкт первинний стосовно суб'єкта, тобто об'єкт, що виступає "об'єктивною реальністю, даною нам у наших відчуттях" впливає на суб'єкт і багато в чому його визначає) та некласичний (суб'єкт впливає на об'єкт) етапи розвитку теоретичної свідомості.

3. Третій етап – період постнекласичного розвитку науки – пов'язаний з ідеєю злиття об'єкта і суб'єкта, з такою теоретичною парадигмою, у якій вони розглядаються як такі, що впливають один на одного і взаємно один одного потенціюють. Тут розвиток людства немовби повертається до своїх сакральних джерел, але на вищому рівні розвитку. Тут виявляється ідея комплементарності, взаємної додатковості раціональної й ірраціональної складових процесу пізнання світу, який уявляється як ціле, де все пов'язано з усім. Саме на цьому теоретичному ґрунті в даний час знаходить утвердження концепція цілісності як важливий методологічний принцип нової парадигми освіти.

На рівні *розвитку педагогіки та освіти* можна говорити про три етапи зазначеного процесу:

1. Примітивні співтовариства. Суб'єкт-суб'єктний стан інтеграції вчителя та учня, "пряма" передача знання через спонтанний акт містичної ініціації чи сумісної діяльності, синтез навчання та виховання.

2. Класичні соціуми нового часу. Суб'єкт-об'єктний стан диференціації вчителя та учня, передача знання вчителем-раціократом опосередкована суб'єкт-об'єктними відносинам, навчання та виховання розводяться по полюсах, а школа як суспільний інститут перетворюється на інституцію, яка надає освітні послуги.

3. Постнекласичне суспільство. Суб'єкт-суб'єктний стан інтеграції вчителя та учня (вчитель та учень знаходяться у рівному положенні щодо Істини), передача знань ініціюється як розкриття учням самого процесу народження знання, синтез навчання та виховання.

Відтак, постнекласична педагогіка – це педагогіка *педагогічного синтезу та інтеграції*, що забезпечує як інтеграцію змістово-методичного аспекту педагогічного процесу, так і синтез всіх його учасників (у контексті синтезу соціально-педагогічного середовища). Постнекласична педагогіка спирається на постнекласичний тип наукової раціональності (кінець XX ст.), в рамках якого суб'єкт і об'єкт розуміються як цілісний неподільний комплекс, а в процесі пізнання починають враховуватися як засоби і операції,

так і ціннісно-цільові характеристики наукової діяльності. Об'єкти тепер розуміються як складні відкриті системи, що саморозвиваються, для яких характерна еволюція, що є синергетичним процесом самоорганізації (індетермінізований, нелінійний, імовірнісний, різноспрямований, біфуркаційно-хаотичний). За таких умов взаємовідношення людини і природи досягає рівня коеволюції. На цьому етапі виявляється перехід від моделюючого мислення до образно-міфологічного, має місце взаємне проникнення конкретно-наукових, філософських, природничих, гуманітарних, фундаментальних і прикладних знань. При цьому в класичному розумінні точні науки дрейфують від матеріалізму до ідеалізму, коли постнекласична наука тяжіє до міфологічних засобів вираження і розгорнутих міфологічних побудов, оскільки до наукових міфів, на відміну від наукової гіпотези, відносяться сутності, які не можна верифікувати (наприклад психоаналіз З. Фрейда або колективне безсвідоме К.Юнга), що не перешкоджає перетворенню наукових міфів на наукову гіпотезу.

Розглянемо *основні аспекти та напрями постнекласичної педагогіки та освіти*, що охоплюють як деякі відомі педагогічні системи (де виявляються риси постнекласичної педагогіки), так і новітні і невідомі широкому загалу освітян та науковців напрями, багато з яких знаходяться у стадії проектування та розробки.

Метод опорних сигланів В. Ф. Шаталова, що отримав визнання у 80-ті роки ХХ століття та виявляє принцип півкульового синтезу, коли в навчальному процесі приводяться до гармонії два аспекти людської психіки – "правий" (конкретний) та "лівий" (абстрактний).

Метод "таланту як синтезу талантів" М. П. Щетиніна, який висловив припущення, що здібність до одного виду діяльності складається зі спроможностей до інших, тому талант може розумітися як синтез множини талантів. Відповідно, завдання з розвитку кожної здібності має бути одночасно і задачею розвитку "побічних" здібностей. Отже, як вважає М. П. Щетинін, щоб виховати спеціаліста, треба, крім турботи про конкретну спеціалізацію, розвивати "людину взагалі", людину в цілому, що сполучає різні моделі поведінки та володіє різними стилями діяльності, виявляючись багатогранною, творчою істотою.

Естетичне виховання і мистецька освіта у контексті постнекласичної педагогіки певним чином актуалізує розвиток **психолого-педагогічних основ інтеграції**. Розглянемо деякі мистецькі педагогічні системи, в яких виявляється цей процес. **Педагогічна система М. П. Кравця**, що навчає музиці. Його учні не лише вчать слухати музику, але й виражати музичні звуки різним чином: фізично, підбирають до них графічні зображення, колір, виконують ритмічні рухи, малюють на музикальні теми, імпровізують тощо. Тут ми маємо спробу розвивати синестезичні якості в учнів, тобто навчити їх сполучати дії різних аналізаторів чуттів, що пов'язані з функціями правої та лівої півкуль. Український музикознавець, педагог **Б. Л. Яворський** розробив та реалізував концепцію музичного виховання на основі інтеграції, яка впливала з думку про те, що діти сприймають оточуючий світ та освоюють його цілісно через асоціації під час музичної, візуальної та рухової активності, коли зорові відчуття діти зображають у малюнках як результату емоційних реакцій на прослухану музику. Український композитор **М. Д. Леонтович** також реалізував ідеєю синтезу мистецтв, оскільки одним із перших митців звернувся до ідеї синтезу музики й світла та вважав цей процес одним із головних імперативів навчально-виховного процесу. Швейцарський педагог **Еміль Жак-Далькрос** (1865-1950) розробив цілісну концепцію гармонійного художньо-естетичного виховання, яка базувалася на ідеї синкретичної єдності музики, слова і танцювального руху, а її інтегративним началом був ритм та імпровізаційне занурення учнів у свій внутрішній світ. Послідовник далькросівської виховної системи німецький композитор і педагог **Карл Орф** (1895-1982) розвинув попередню педагогічну систему, посиливши її музичний аспект та додавши до неї її театральний аспект, виразивши ідею синтезувати такі види активності, як спів, малювання, ритміку (рух), мовленнєві дії, що постало одним з аспектів сучасної арт-терапії. У **вальдорфських школах Рудольфа Штайнера** (1861-1925) отримав реалізацію інтегративний підхід до естетизації навчально-виховного процесу, оскільки тут зміст навчальних дисциплін має естетико-виховне забарвлення.

Глобальна освіта, педагогіка інтеграції та фундаменталізації знань, їх фреймового структурування передбачає інтегративний процес, що веде до інтегративного продукту, коли досягається новий рівень системної цілісності об'єктів, що виявляють системні властивості цілого.

Методи "Супернавчання" концептуалізовані науковцями на основі систематизації деяких ефективних навчальних та розвивальних технологій, використовують принцип синергетичного зближення свідомості та підсвідомого.

Резонансне навчання як навчальна технологія залежить від перебування учасників освітнього процесу у стані відповідного резонансу. У контексті навчального процесу можна говорити про ефект резонансного навчання, у процесі якого реалізуються такі способи навчальних дій, як *медитація, навіювання, гіпноз, телепатія, інтуїція*.

Метод штучної реінкарнації, що допомагає виявляти в людині вміння та інформацію, що виникають ніби з повітря, активізувати латентні ресурси людської психіки. Експерименти засвідчують, щоб активізувати ці ресурси, нам іноді необхідно відсторонитися від свого життєвого шляху.

Сугестопедичні, сугестологічні, релаксопедичні, гіпнотичні методи. Як і В. Л. Райков (який використовував гіпнотичні стани людини для її навчання), український викладач методів прискореного навчання Володимир Стефанішин використовував сугестопедичні інструменти у педагогічному процесі, що дозволило виявити нові грані і здібності розуму за допомогою гіпнотичних станів. В. Стефанішин, як і Г. Лозанов, був упевнений, що індивідуальне навчання змінювати власний стан є набагато більш безпечним і, якщо говорити про довгострокове запам'ятовування, є більш ефективним підходом. Однією з причин, чому Г. Лозанов, який добре володів гіпнозом, розробив сугестологію і сугестопедію, була спроба уникнути деструктивного впливу глибокого трансу на розум людини.

Педагогічна синергетика. *Самоорганізація* як один із важливих принципів синергетики впливає з об'єктивних передумов саморуху будь-якої системи, в тому числі й педагогічної, що свідчить про її внутрішню активність, здатність до створення й ускладнення структури. Якщо самоорганізація – явище, що поширене в соціумах та його окремих елементах, тому цей феномен можна вважати й педагогічним явищем. Так, у педагогічних працях А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, С. Т. Шацького та інших видатних педагогів описана схильність дитячих і підліткових колективів до самоорганізації і самоврядування, що за умов умілого педагогічного впливу дає позитивні результати в навчально-виховній роботі. Загалом, аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що освіта як соціальна система та суспільний інститут виявляє відкритість та самоорганізацію.

Педагогічна акмеологія – комплексна міждисциплінарна наука про часткові та кінцеві смисли і цілі людини, що постають "вершинними" досягненнями – "акме" та втілюють психолого-педагогічний процес, що реалізується на основі *парадигми ціледосягнення*.

Методики раннього розвитку дитини. *Глобальний метод* полягає в тому, що дитину одразу вчать читати суцільними словами, минаючи вивчення літер. *Методика раннього й інтенсивного навчання грамоті* (М. О. Зайцев) полягає в тому, що залучення означеної методики передбачає такий навчальний процес, який вибудовується на принципі природовідповідного розвитку дитини через відповідну навчальну діяльність, що значно активізує пізнавальні можливості дитячого мозку. *Технологія імовірнісної освіти* (О. М. Лобок) відповідає принципам педагогічної синергетики, оскільки зазначена технологія реалізує динамічно-хаотичні процеси, що мають імовірнісний характер. *Педагогічна система раннього навчання дитини читанню* (П. В. Тюленев) реалізує принцип "читати раніше, ніж ходити". Відповідно до цього принципу малюк починає з раннього віку занурюватися у навчально-розвивальне середовище (по стінам розвішуються малюнки, схеми, таблички зі словами та геометричними фігурами, на які постійно звертають увагу дитини), що утворюється її батьками та педагогами. Зазначений підхід щодо раннього

й інтенсивного розвитку дитини знаходить відображення у працях багатьох педагогів, які прагнуть значно збільшити інформаційне навантаження на дитину (М. Ібука. "Після трьох вже пізно"; Г. Доман. "Гармонійний розвиток дитини"; Б. П. Нікітін, Л. А. Нікітіна. "Резерви здоров'я нашої дітей"; У. Серз, М. Серз. "Ваша дитина" й ін.).

Педагогіка успіху та радості. Одним із найважливіших пріоритетів нашої цивілізації є успіх, з досягненням якого пов'язуються практично всі життєві цінності сучасної людини, серед яких найголовніша – щастя.

Серед своєрідних аспектів педагогічної системи В. О. Сухомлинського є його *"Школа радості"*, яка виявляє ще один синергетичний ресурс (відкритість оточенню), оскільки базується на положенні, що одним із головних чинників розвитку дітей є атмосфера їхнього підвищеного настрою, урочистості, естетичної екзальтації, що позитивним чином відкриває дитину до світу у всіх проявах її навчальної та, загалом, життєвої активності.

Трансперсональна психопедагогіка С. Грофа, який у книзі *"Подорож у пошуках себе"* розповідає про особливі змінені стани свідомості, названі трансперсональними, оскільки вони дозволяють трансцендувати (переборювати) рамки простору і часу нашого феноменального світу.

Педагогіка усвідомлених сновидінь. До єдності свідомості і підсвідомості як мети освітнього процесу ведуть як творча діпластична діяльність (в якій поєднуються протилежності), як медитація, так і усвідомлені сновидіння, які становлять особливу педагогіку.

Сучасні поведінкові психолого-педагогічні концепції розвитку людини. У рамках зазначених концепцій можна згадати оригінальні вправи так званого *методу "Дистанції" (система "Сінтон")*, автором якого є **М. І. Козлов**, котрий у книзі *"Щира правда"* пише, що "Дистанція" не є тренінгом під керівництвом ведучих. Швидше за все даний метод являє собою систему самостійної роботи, коли людина працює (і вчиться працювати) із собою сама, а ведучий їй в цьому допомагає. Оригінальна практика *"Симорон"* успішно використовує ресурси рольових тренінгів з метою гармонізації особистості, усунення конфлікту між "Я" та "не-Я". У рамках методик подолання границі між "Я" та "не-Я" можна говорити і про *систему енерго-інформаційного розвитку С. Д. Верещагіна*, який пише про те, що людина може в так званому *еталонному стані* (коли ви прекрасно себе почуваєте, вам подобається абсолютно все) програмувати себе і навколишню дійсність на той або інший напрямок бажаних подій, тобто на реалізацію свого щирого бажання, яке, на відміну від помилкового, повинне одразу ж виповнюватися, оскільки "щирі бажання завжди здійснюються легко, і тільки помилкові вимагають масу сил і енергії"). Існує і *метод гармонізації особистості В. В. Жигарінцева*, спрямований на інтеграцію "Я" та "не-Я".

Нейропедагогіка та психопедагогіка (англ. *Neuropedagogy, Educational neuroscience*) – прикладна нейронаука використання знань когнітивної неврології, диференціальної психофізіології, нейропсихологічних, психологічних знань, даних про мозкову організацію процесів оволодіння різними видами навчального матеріалу, обліку сумісності варіантів індивідуального профілю асиметрії півкуль головного мозку учнів і викладачів в освітньому процесі. Нейропедагогіка та психопедагогіка базується на класичних засадах педагогіки, психології, неврології, кібернетики і відображає особистісно-орієнтований підхід в освіті. Нейропедагогіка досліджує нейропедагогічні системи, їх властивості та процеси. Вона складається з нейродидактики, нейропедагогічної діагностики, нейропедагогіки виховання, нейропедагогічної корекції та адаптації, нейропедагогічної організації освітнього процесу. Психопедагогіка поєднує досягнення педагогіки і психології для організації ефективної педагогічної дії.

Педагогічна парадоксологія як креативна педагогіка. Аналіз сучасної соціокультурної ситуації, вивчення особливостей розвитку науки та філософії як форм суспільної свідомості дозволяє дійти висновку, що нині спостерігається синтез раціональної та ірраціональної стратегій пізнання світу, зближення гуманітарних та природничих

дисциплін та способів пізнання дійсності. Цей процес покладено в основу педагогічної парадоксології, яка реалізується як креативна педагогіка.

Педагогіка "потойбічної перспективи". Основи зазначеної педагогіки обґрунтовуються у книзі Ф. Капри "*Уроки мудрості*", де йдеться про те, що досвід зустрічі зі смертю часто тягне за собою справжню екзистенціальну кризу, яка змушує людей переглянути сенс свого життя і цінності, якими вони керуються. Мирські амбіції, суперництво і заздрість, прагнення до високого статусу, влади або матеріального багатства – все це сприймається як щось неважливе і незначне на тлі смерті, що неминуче насувається. В результаті процесу "смерті-відродження" з'являється відчуття того, що життя є постійна зміна, процес і що безглуздо прив'язуватися до специфічних цілей і уявлень. На зміну образу "твердої" матерії приходить уявлення про енергетичні потоки, виникає екологічне розуміння, яке на своєму глибокому рівні є інтуїтивне усвідомлення єдності всього життя, взаємозалежності всіх численних її проявів, циклів її зміни і трансформації.

Педагогіка недирективного навчання передбачає процес навчання, в якому всі учасники відкриті до себе і один до одного. Відтак, недирективне навчання постає одним із важливих напрямків постнекласичної педагогіки. Воно розроблене в п'ятдесяті роки ХХ століття одним з фундаторів гуманістичної психології, К. Роджерсом. Недирективне навчання виключає будь-які форми придушення, приниження особистості учнівської та студентської молоді.

Моральна педагогіка циклічної відплати передбачає таку педагогічну дію, яка реалізує процес допомоги один одному всіх учасників соціально-педагогічного процесу.

Евдемонічна педагогіка. А. І. Субетто в статті "*Учительство ХХІ століття з позиції ноосферного некласичного людинознавства*" (2016 р.) пише про "педагогіку радості і щастя" або "евдемонічну педагогіку", яка постає частиною культури радості, щастя, творчості та здоров'я, і покликана формувати людину-творця.

Ментальна арифметика Соробан постає методикою функціональної інтеграції півкуль головного мозку, оскільки заснована на спеціальній методиці усного рахунку і допомагає розвивати обидві півкулі головного мозку.

Каліграфічна методика творчого розвитку і оздоровлення особистості заснована японськими педагогами, які прийшли до висновку: всім вимогам щодо розвитку людини найбільшою мірою відповідала каліграфія. Тому компанія рекомендувала ввести каліграфію з 1-го по 11-й клас в усіх школах і вузах, незалежно від спеціалізації освітнього закладу з метою сформувати якості, необхідні майбутнім фахівцям у галузі інноваційних технологій. Практичні і клінічні дослідження показали позитивний вплив *лікування каліграфічним письмом* при поведінкових розладах пацієнтів, які страждають аутизмом, синдромом порушеного уваги, дефіциту уваги і гіперактивністю. Більш того, каліграфічна педагогіка дозволила розвинути в дітей з певними розумовими вадами здатність до логічного мислення, міркування; також зміцнювалася пам'ять, поліпшувалися концентрація уваги, орієнтація в просторі і координація рухів у пацієнтів з хворобою Альцгеймера. У той же час методика була успішно застосована до хворих з психосоматичними розладами – при гіпертонії і діабеті і таких психічних захворюваннях, як шизофренія, депресія і неврози: у них поліпшувався емоційний фон.

Психопедагогіка психокорекції дітей з особливими потребами ("дітей сонця" і "детей дошу"). Система психокорекції дітей з синдромом Дауна та дітей-аутистів будується на авторській інтегральній моделі психологічних феноменів людини, котра, у свою чергу, реалізує концепцію функціональної асиметрії головного мозку людини.

Суфійсько-гавайська педагогіка полягає, головним чином, в способі передачі знання, коли навчання відбувається через емоційні стани, які передає учневі вчитель, котрий, таким чином, має досконало володіти своїми психоемоційними станами.

Ноосферно-екологічна педагогіка націлена на перехід до цілісного мислення за допомогою оволодіння програмою 5-го нейросоматичного контура, який реалізовується на основі чистоти помислів людини, оскільки, як пише Б. О. Астаф'єв, цей 5-й контур дозволяє

перевіряти істинність інформації на персональному рівні, на рівні душі – свого роду персональному детекторі брехні, а сама якість сприйняття дійсності учнем залежить від особистісних ціннісних (аксіологічних) ідеалів, формуванню яких сприяє ноосферна освіта.

Педагогіка нуля-переходу (педагогіка критичних станів). Якщо рух і тісно з ним пов'язаний розвиток виступають фундаментальною властивістю Всесвіту, її системотвірним чинником, то критичні явища (стани) є невід'ємним атрибутом будь-якого розвитку, що фіксує критичні граничні стани будь-якої системи, що розвивається. Важливим є те, що синергетична теорія критичних явищ по-новому підходить до розгляду *феномену надслабких сигналів, що можуть бути використані у процесі створення формувальних педагогічних впливів.*

Педагогіка життєвих фактів. Педагогіка життєвих фактів базується на фундаментальних соціально-психологічних закономірностях, з'ясованих соціальною психологією, відповідно до яких часто навіть анекдотична інформація може сприйматися людьми як досить переконлива.

Педагогіка парадоксальної інтенції В. Франкла передбачає метод психолого-педагогічного й терапевтичного впливу, коли негативна психологічна установка усвідомлюється, отримуючи реалізацію в сфері лівої аналітичної півкулі, яка реалізує вольове зусилля.

Реверсійні педагогіки. *Минуле* наповнює людину сакральною геніальністю – тим невичерпним енерго-інформаційним ресурсом Всесвіту, Абсолюту і свого власного існування, з якого людська істота черпає сили і натхнення для подальшого життя. Цей ресурс можна актуалізувати ("*актуалізаційна педагогіка*") як за допомогою соціальних технологій ініціалізацій, можна пробудити і в сензитивних фазах траєкторії людського розвитку, так і реконструювати за допомогою засобів так званої "*ретропедагогіки*" (А. П. Вірковський), націленої на відновлення раніше набутих ЗУНів, компетентностей. *Майбутнє* витоково задане в людині, присутнє в ній в дремаючому стані у вигляді потенційних духовно-соматичних структур, формувати (відтворювати) які покликана традиційна формувальна педагогіка, що в її кращих зразках спрямована випереджальний розвиток. На цій основі створена **хронореверсійна педагогіка**, яка базується на принципі впливу майбутнього на теперішнє.

Висновки та перспективи дослідження. Відтак, можна говорити про кристалізацію нового етапу розвитку педагогіки, який реалізується у сфері багатьох найбільш ефективних педагогічних аспектів, напрямів, методик, які мають бути систематизовані та введені у теоретичний та практичний обрій педагогіки та освіти.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вознюк А. В. Сказочно-метафорическая концепция обучения как современная образовательная постнеклассическая парадигма URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001c/00162017.htm> (2012 р.)
2. Пелех Ю. В. Постнеклассична педагогіка: спроба теоретичної експлікації / Ю. В. Пелех, А. В. Матвійчук // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць (Спецвипуск 10). – Слов'янськ, 2012. – С. 190-200.
3. Бенин В.Л. Педагогика эпохи постнеклассической науки / В.Л. Бенин.// Инновационные проекты и программы в образовании. – 2013. – № 3. – С. 31-37.
4. Євтух М. Постнеклассична педагогіка: філософсько-методологічне осмислення наукового концепту // М. Євтух, Ю. Пелех, А. Матвійчук / Освіта для сучасності – Edukacja dla wspolczesnosci : Зб. наук. пр. : у 2 т. / Мін-во освіти і науки України, НАПН України, НПУ імені М. П. Драгоманова, Комітет педагогічних наук Польської академії наук, Наукове товариство "Польща-Україна", Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Асоц. ректорів мед. ун-тів Європи; редкол. В. Г. Кремень (голова), В. П. Андрущенко, Н. Г. Ничкало Ф. Шльосек (заст. голови) Л.Лук'янова, Л. Макаренко, О. Падалка [та ін.] (члени редколегії). – Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – Т. 1. – С. 104-117.
5. Вознюк О.В. Основні аспекти постнеклассичної педагогіки / О.В. Вознюк // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – №. 85. – Спецвипуск. – С. 21-31.
6. Вознюк О.В. Постнеклассичний етап розвитку освіти і педагогіки / О.В. Вознюк // Матеріали

III Міжнародної науково-практичної конференції "Освіта для сталого розвитку: міжконтинентальний діалог інтелектуалів". – К.: ун-т ім. Б.Гринченка, 2015. – С. 49-58.

7. Вознюк О.В. Постнекласичне розуміння досягнення освітніх цілей / О.В. Вознюк // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю "Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи", Житомир, 15-16 жовтня 2015 р / За ред. В.Й.Шатила. – Житомир: Втдавець О.О. Євенок 2015. – С. 37-43.

8. Вознюк О.В. Нова постнекласична парадигма мистецької освіти / О.В. Вознюк // Актуальні питання мистецької педагогіки : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький ТОВ Поліграфіст, 2016. – Вип.. 5. – С. 8-14.

9. Ортега Л. Предверие манускрипта // Мартынов А.В. Исповедимый путь. – М.: Прометей, 1990. – С. 3-4.

УДК 37.011.31

Горбачова І. І.,

пошукувач кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ З ПОЗИЦІЇ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті наведено приклад авторського спеціального курсу "Теорія і практика формування професійної мобільності вчителів з позиції акмеологічного підходу" для вчителів, що проходять стажування. Зазначено, що наукову цінність складають результати вивчення проблеми формування професійної мобільності вчителів з позиції акмеологічного підходу, використання засобів методичної роботи і педагогічної акмеології для їхнього професійного самопізнання та саморозвитку. Ефективними виявилися практичні заняття педагогічної майстерні та акмеологічного тренінгу, на яких учителі підвищували рівень професійного самопізнання.

Ключові слова: професійна мобільність особистості, вчителі, акмеологія, неперервна освіта вчителів, професійне самопізнання вчителів, акмеологічний тренінг.

The article gives an example of the author's special course "Theory and practice of formation of teachers' professional mobility from the standpoint of the acmeological approach" for teachers undergoing internships. It is noted that the scientific value is the results of the study of the problem of formation of teachers' professional mobility from the standpoint of the acmeological approach, the use of means of methodological work and pedagogical acmeology for their professional self-knowledge and self-development. The content of the special course is reflected in the modules, such as: theoretical issues regarding the formation of teachers' professional mobility from the point of view of the acmeological approach; the practical use of the methodological work of teachers and means of pedagogical acmeology for their professional self-knowledge and self-development. The main ideas of acmeology, pedagogical acmeology are given in the purpose, tasks, laws, requirements, content, methods and forms of teachers' professional mobility, which is the scientific value of the named special course. There were effective the practical lessons of the pedagogical workshop and acmeological training, in which teachers increased the level of professional self-knowledge and mastered the skills of professional mobility. It was emphasized that at the time of the acmeological training the teachers' confidence increased in their potential possibilities, and the purposefulness helped them believe in possible success and build effective ways of self-realization.

Key words: professional mobility of the individual, teachers, acmeology, continuous education of teachers, teachers' professional self-knowledge, acmeological training.